UV materiale

”Hvad skulle jeg ellers ha` gjort”

Dramatisk musikalsk dokumentarfortælling om oktoberdage i 1943, hvor liv og død stod på spil for de danske jøder

I en ramme af livsbekræftende jødisk klezmermusik fortæller Klezmerduo historien om danske jøder, der måtte flygte over hals og hoved og om nogle af de mange, der satte livet på spil for at hjælpe.

I 1945 sluttede Anden Verdenskrig og de danske jøder kunne vende hjem fra Sverige og Theresienstadt.
En af de største vellykkede enkeltaktioner mod Nazitysklands jødeforfølgelse under krigen foregik i oktober 1943. Det var her i Danmark, hvor mere end 7000 danske jøder på mindre end en måned blev bragt i sikkerhed i Sverige – sejlet over Øresund i fiskerbåde og andre småskibe.
Hundredevis af danskere involverede sig i løbet af få dage i en redningsaktion, der i dag står som et enestående eksempel på civil modstand i Europa, og som betød at 98,5% af de danske jøder blev reddet.
”Hvad skulle jeg ellers ha` gjort” svarer den unge ambulance-chauffør Jørgen Knudsen, da han bliver spurgt om, hvorfor han hjalp jøder, som han ikke kendte.

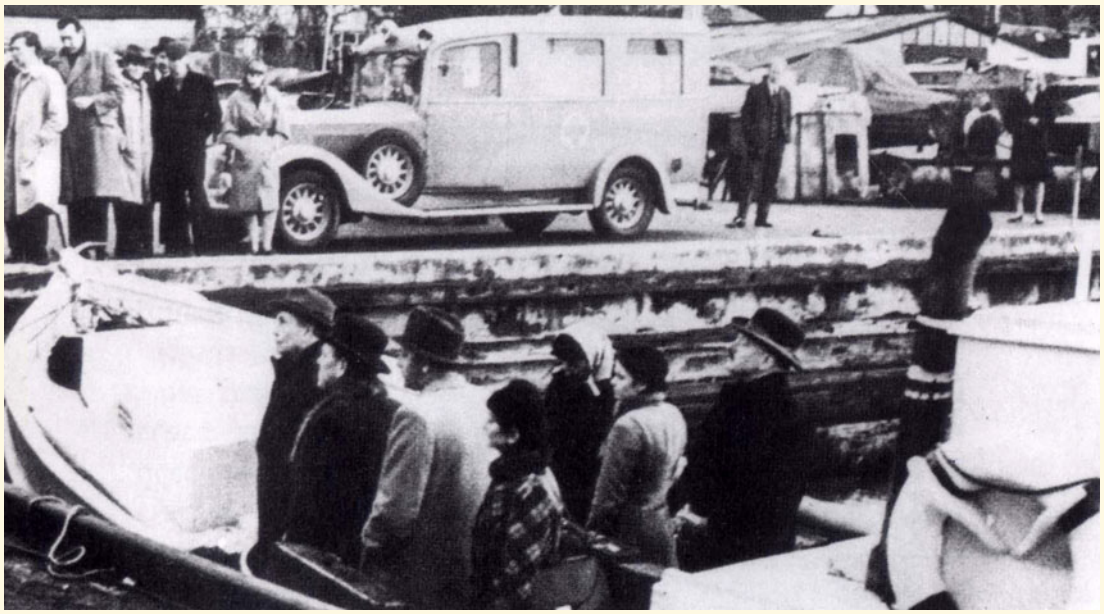

Jødiske flygtninge ankommer til Sverige. Foto: Yad Vashem, Jerusalem.

OPTAKT TIL FORTÆLLEKONCERT MED KLEZMERDUO

Vi fortæller om selve redningen af de danske jøder og dagene lige op til. På de følgende sider finder I et materiale, der giver jer historisk baggrundsstof, samt et lille indblik i jødedommen og klezmermusikken.

Indhold

S. 3 På flugt i 2000 år

S. 4 De danske jøder
Jøderne kommer til Danmark
Også Danmark havde jødeforfølgelser
Nye indvandrere fra øst

S. 6 Jødeforfølgelser i Nazityskland
Nazistpartiet opstår
Hitler bliver diktator
2000 love mod jøder
Anden Verdenskrig bryder ud
Folkemordet på jøderne går igang

S. 8 Krigen kommer til Danmark
Danmark besat
De danske jøder 1940
Ingen jødelove i danmark
Sommeren 1943
Werner Best
Telegrammet til Hitler

S. 11 Jødedom
10 vigtige ting om jødedommen

S. 13 Klezmer
Jiddisch

S. 14 Klezmerduo

Foto: freerepublic.com

Foto: friends-partners.org

Foto: hjv.dk

PÅ FLUGT I 2000 ÅR

Der hvor det nuværende Israel ligger, lå der også for 2000 år siden en jødisk stat. Den blev besat af romerne, som dengang var verdens største krigsmagt. I år 70 stormede romerne Jerusalem og ødelagde Templet, jødernes helligdom. Over en million mennesker blev dræbt, solgt som slaver eller drevet i landflygtighed.
Den jødiske stat eksisterede ikke længere og Israels folk var ikke længere en nation, men et folk uden land.
De overlevende måtte bosætte sig blandt andre folkeslag, der havde en anden tro og andre skikke. Nogle sejlede over Middelhavet til Europa. Andre vandrede langs Nordafrikas kyster og nåede efter flere århundreder til Spanien. Her boede de fredeligt side om side med maurerne som var muslimer, men da det i 1492 blev bestemt, at Spanien skulle være kristent blev både jøder og maurere fordrevet. Mange jøder fortsatte længere op i Europa.
Efter år 70 var jøderne kun bundet sammen af deres fælles tro og traditioner. I de fremmede lande fejrede de årets fester og skikke som i det gamle land. De holdt fast ved deres tro og undgik derved at blive opslugt af de folkeslag, de boede iblandt. Det blev den væsentligste grund til at antisemitismen (modviljen mod jøder) opstod.
Nogle steder levede jøderne et par hundrede år i fred. Men når krige brød ud, eller pest eller andre ulykker ramte landet, fik de skylden. De blev syndebukke, dvs. ofre for noget de ingen skyld havde i. Så blev synagogen sat i brand og jødekvarteret plyndret. Jøderne blev mishandlet eller dræbt, og de overlevende flygtede til et mere sikkert sted, hvor livet langsomt kom i gang igen. Så skete det samme på ny.

Romersk sejrsoptog i Rom efter ødelæggelsen af Templet i Jerusalem

Foto : www.bible.ca

DE DANSKE JØDER

JØDERNE KOMMER TIL DANMARK

De første jøder i Danmark var købmænd, der oprindeligt var flygtet fra forfølgelser i Portugal. De havde slået sig ned i Hamborg og Amsterdam og gjort de to byer til vigtige centrum for handel med hele verden. Christian IV ville gerne have dygtige handelsfolk til landet. De skulle bringe kapital til den dårlige danske økonomi og få gang i erhvervslivet.
I 1622 tilbød han nogle købmænd at bosætte sig i Glückstadt i Holsten, som dengang var dansk. Men kun velhavende købmænd fik lov til at komme til Danmark, for i den gamle danske lov var jøder nemlig sidestillet med rakkere og tatere, der "flakkede omkring og snød hæderlige folk".
Efterhånden fik jøder fra Tyskland, Bøhmen og Polen også lov til at bosætte sig. Først i Fredericia der var en fristad med religionsfrihed, senere i andre østjydske byer.
Først omkring år 1700 flyttede jøder til hovedstaden, om end ikke ret mange. I 1694 boede der 12 familier i København.
I løbet af 1700-tallet voksede den jødiske befolkning i Danmark til 1.830. I 1834 boede der ca. 4000 jøder.

Jøderne fik langt bedre forhold i Danmark end mange andre steder, men de var ikke velsete. Danskerne var mistænksomme og bange for de fremmede, der vakte opsigt med deres særprægede klædedragter og manerer.

Og de nye danskere fik ikke de samme rettigheder:

De måtte ikke eje jord.

De kunne ikke komme ind i håndværkerlaugene, der dengang var en slags fagforeninger.

De kunne ikke flytte til en anden by.

De måtte kun beskæftige sig med handel.

De havde ikke adgang til skoler og andre uddannelsessteder.

De kunne ikke blive politikere.

Først i 1788 kunne jøder komme ind i håndværkerlaugene. Og i 1814 blev de ligestillet med andre danske borgere.

Dansk jøde i 1700

Foto: denstoredanske.dk

OGSÅ DANMARK HAVDE JØDEFORFØLGELSER

I 1819 var der igen jødeforfølgelser i Tyskland og denne gang standsede de ikke ved den danske grænse. I København gav politiet op overfor den rasende folkemængde, der slog jøderne og plyndrede deres forretninger. Til sidst blev militæret sat ind for at stoppe forfølgelserne.
I 1830 brød det atter løs. I forhold til de blodige progromer som jøderne kendte fra andre lande, var det kun voldsomme bølleoptøjer, men de blev bange. Mange ændrede deres navn, så det lød mere dansk. Og de, der ville til tops i samfundet, lod sig i stort antal døbe. Som kristen fik man de samme muligheder som alle andre borgere.
Ved folketællingen i 1901 var jødernes antal i stærk tilbagegang. Omkring 1/3 var gift med kristne, og deres børn blev ikke altid jødisk opdraget.

Jødefejden i København 1819

Foto : Fotografisk Atelier DKB

NYE INDVANDRERE FRA ØST

Omkring 1900 flygtede mere end 1 million jøder fra pogromer i Rusland og Polen. Nogle af dem kom til Danmark. De havde mange børn og de reddede den jødiske menighed. I 1924 stammer over halvdelen af de omkring 6000 danske jøder fra Rusland eller Polen.
De nye indvandrere var fattige, og i modsætning til de fleste moderne, danske jøder var de ortodokse (de overholdt alle de religiøse forskrifter) F.eks. spiste de kun mad, der var tilladt efter de jødiske spiseregler, der bl.a. påbyder, at jøderne ikke må spise svinekød. De bosatte sig i den indre by, hvor huslejen var billig.
De fleste indvandrere var skræddere eller skomagere. De arbejdede hjemme og havde en 18 timers arbejdsdag og hele familien hjalp til. Efterhånden fik de egne forretninger og værksteder og næste generation rykkede op i middelklassen.
I 1943 var der omkring 8000 jøder i Danmark.

JØDEFORFØLGELSER I NAZI-TYSKLAND

NAZISTPARTIET OPSTÅR

Tyskland tabte Første Verdenskrig og måtte afstå landområder og betale store erstatninger for krigsskader. Regeringen klarede betalingen ved at trykke flere pengesedler. Men papirpenge er kun noget værd, hvis man kan købe for dem, og varer var der mangel på. Priserne steg, og pengene blev mindre værd – der var inflation i Tyskland.
Og arbejdsløsheden steg. Der var politisk uro over alt, så man lagde knap nok mærke til, at der i 1920 blev oprettet endnu et lille nyt parti ,*Det Nationalsocialistiske Arbejderparti,* under ledelse af Adolf Hitler. Han lagde skylden for Tysklands ulykker over på jøderne. Allerede i nazisternes partiprogram fra 1920 stod der, at jøderne skulle fratages tysk statsborgerskab, hvis nazisterne kom til magten.
I 1923 gjorde Hitler et mislykket forsøg på at komme til magten. Han kom i fængsel, og her skrev han bogen Mein Kampf (Min kamp)
I bogen afslører han sit had til jøderne. Han havde en teori om, at jøderne var en laverestående race. De var under-mennesker (det gjaldt også for sigøjnere, polakker og russere) Det tyske folk derimod tilhørte den nordiske race. De var ariere og over-mennesker.
Den nordiske race skulle holdes ren. Hvis racerne blev blandet, ville det tyske folk blive svækket både åndeligt og legemligt, skrev Hitler.
De tyske jøder tog i begyndelsen ikke nazismen alvorligt. De havde som læger, videnskabsmænd og kunstnere været med til at præge den tyske kultur. Tyskland var jo også et demokrati, og nazisterne i mindretal.

HITLER BLIVER DIKTATOR

Den tyske regering fik orden i økonomien bl.a. ved hjælp af lån fra USA. Men i 1929 brød den amerikanske økonomi sammen, og USA bad Tyskland om at betale lånene tilbage.
Så gik det hele galt i Tyskland. Industrien havde ingen penge at producere for og fabrikkerne lukkede èn efter èn. I 1932 var der ca. syv millioner arbejdsløse. Jo flere arbejdsløse, desto mere gik nazistpartier frem.
I januar 1933 blev Hitler udnævnt til rigskansler, og han ophævede de love, der beskyttede den enkelte borger mod staten. Der var f.eks. ikke længere pressefrihed eller forsamlingsfrihed.

2000 LOVE MOD JØDER

Allerede i foråret 1933 kom de første angreb mod jøder. Jødiske tjenestemænd blev afskediget.
Det blev forbudt jøder at arbejde med litteratur, musik, kunst, teater og film. Jøderne måtte ikke længere slagte dyr efter jødisk tradition.
I 1935 mistede jøderne deres valgret, og det blev forbudt jøder at gifte sig med ariere.

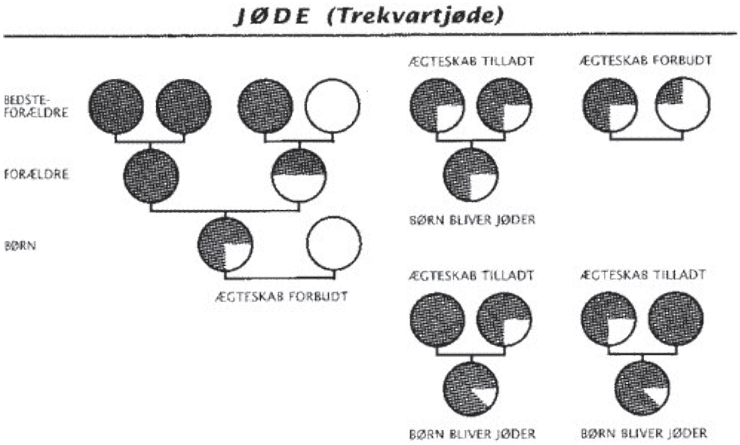

Foto: aerenlund.dk

Men hvem var egentlig jøde? I generationer havde jøderne i Tyskland giftet sig med ikke-jøder. Der var tusinder af tyskere med jødisk blod i sig og mange fik en slem forskrækkelse, da de ikke kunne få en attest på, at de var af "ren" nordisk race. Måske var de døbte, måske have de bare aldrig haft forbindelse med jødedommen. Men arier-attesten var adgangsbilletten til det ny Tyskland. Efter et brøksystem blev det afgjort, hvor meget jøde man var : 1/1, ¾, ½, ¼. Jo mere jøde, des færre rettigheder.
I Tyskland havde der altid været antisemitisme. Den byggede på det gamle kristne jødehad og misundelse over jødernes dygtighed og økonomiske fremgang. Men nu fik tyskerne at vide, at de var over- mennesker og mere værd end jøderne. Samtidig blev de alle steder mødt med jødefjendtlig propaganda, der sammenlignede jøderne med alverdens skadedyr som skulle fjernes. Så da jøderne på mindre end tre år blev gjort fuldstændig retsløse, så den tyske befolkning til uden at gøre noget. Og de, der vovede at protestere, endte bag koncentrationslejrenes pigtråd.

ANDEN VERDENSKRIG BRYDER UD

Den 1. September gik Tyskland til angreb mod Polen. Anden Verdenskrig var i gang. De tyske panserdivisioner rullede med lynets hast gennem Europa, og i løbet af halvandet år blev land efter land besat. Overalt begyndte en terror mod civilbefolkningen – men værst gik det ud over Europas jøder. De var fanget i en fælde.
Mens udlandet rettede opmærksomheden mod krigen der rasede, gik Hitlers folkemord på jøderne i gang.
Der var tre trin i planen:
1. Jøderne blev gjort retsløse, og deres huse, forretninger og værdier blev beslaglagt.
2. De blev stuvet sammen i særlige bydele (ghettoer) eller lejre.
3. De skulle udslettes..
Men der var praktiske problemer. Jøderne døde ikke hurtigt nok af sult og sygdomme. Hvordan kunne man hurtigt og billigt aflive og skaffe millioner af døde mennesker væk?

FOLKEMORDET PÅ JØDERNE GÅR IGANG

I begyndelsen af 1942 mødtes SS-ledere og tyske embedsmænd i Wannsee udenfor Berlin for at finde "en endelig løsning på jødeproblemet".
De drøftede bl.a. et forslag om at bygge gaskamre og krematorier. På èn dag kunne tusinder af mennesker aflives med gas, og ligene brændes. Alle spor kunne udslettes. Den plan blev godkendt.
De fleste koncentrationslejre i Tyskland var arbejdslejre, hvor mange døde af sult og sygdomme. Men de store udryddelseslejre blev oprettet i Polen.
Den mest berygtede hed Auschwitz. Her kunne nogle gaskamre rumme 3.000 mennesker. I lejren omkom over 4 millioner jøder.
Nu blev ghettoer og opsamlingslejre tømt.
Tog efter tog rullede fra alle dele af Europa til Polen. I de fleste lande vendte folk ryggen til. Nogle lande ville gerne af med jøderne og indbyggerne deltog i drabene. Enkelte lande protesterede imod, at deres jødiske borgere blev forfulgt, men vovede i øvrigt ikke at sætte sig op imod tyskerne.

Ghettoen i Warszawa

Foto: www.b.dk

KRIGEN KOMMER TIL DANMARK

DANMARK BESAT

I de tidlige morgentimer d. 9. april 1940 blev danskerne vækket af en ukendt larm, lyden af tyske bombemaskiner. I løbet af natten var tyske tropper rykket op i Jylland sydfra og faldskærmstropper kastet ned i Ålborg.
Danmark havde i 1939 indgået en ikke-angrebspagt med Tyskland, så det danske militær var ikke sat i beredskab. De tyske soldater mødte ikke megen modstand. Der fandt mindre kampe sted ved grænsen til Sønderjylland, og der var skudvekslinger ved kongens slot i København.
Efter få timer besluttede Christian d. X og regeringen, at de ikke ville kaste landet ud i en håbløs kamp. Danmark kapitulerede.

Danmark var besat, men hverken Tyskland eller Danmark havde ved besættelsen erklæret hinanden krig. Regeringen protesterede kun imod, at der var tyske tropper i landet. Derfor kunne den blive siddende og beskytte landet.
Regeringen slog straks ind på en politik, der gik ud på, at den sammen med tyskerne skulle forhandle sig frem til en løsning af problemerne. Konflikter skulle undgås, ellers kunne regeringen ikke beholde magten.

DE DANSKE JØDER 1940

Mosaisk Trossamfund Foto: information.dk

De danske jøder havde hidtil kun været tilskuere til de tyske jøders ulykke. Nu stod de selv over for den samme fare. Nogle blev fortvivlede. Andre hævede for en sikkerheds skyld deres penge i banken. Andre igen mente, at rygterne fra Tyskland var vildt overdrevne. De havde en klippefast tro på, at regeringen og kongen kunne beskytte dem.
I 1940 var der omkring 6.500 danske jøder i landet (derudover var der omkring 1500 jødiske flygtninge, hvoraf mange var kommet hertil illegalt)
Der var ikke noget rigt jødisk liv i København. Den eneste synagoge lå i Krystalgade, og den var kun fyldt på de store helligdage. Kun få jøder var ortodokse. De unge var sjældent religiøse, og mange giftede sig med ikke-jøder.
De fleste levede temmelig ubemærket i den danske befolkning, der i almindelighed ikke var klar over, at der var noget, der hed "et jødespørgsmål". Næsten alle jøder boede i København. Mange i provinsen havde aldrig mødt en jøde.

INGEN JØDELOVE I DANMARK

Den første tyske gesant i Danmark hed von Renthe-Fink og han skrev allerede 6 dage efter besættelsen til Berlin: "Man er her bekymret for" …"at vi skal skride ind mod jøder"…"og skabe et særligt politiapparat (SS) til dette formål"
Han anbefalede, at man i første omgang ikke rørte jøderne, fordi han vidste, at samarbejdet med den danske regering også afhang af det spørgsmål. Tyskerne var interesserede i et samarbejde, især så skulle tog og jernbaner fungere, så Tyskland kunne få fødevarer fra Danmark og jernmalm fra Sverige

De danske jøder var beskyttede, så længe der var et samarbejde. Men tyskerne brugte jødespørgsmålet til at presse regeringen. Når den ikke ville bøje sig for tyske krav, truede tyskerne med, at det kunne bringe jøderne i fare.
Der blev ikke indført jødelove eller brugt terror mod jøderne som i andre besatte lande helt frem til 1943. I Berlin forstod Hitler ikke denne danske værnen om jøderne. Det provokerede ham, og han forsøgte mange gange at lægge pres på Danmark, for at få gjort jøderne retsløse og anbragt i ghettoer, men uden held.

SOMMEREN 1943

Nu havde danskerne levet tre år med varemangel og rationeringskort, mørklægning og luftalarm.
I sommeren 1943 vandt de allierede sejre på næsten alle fronter, og flere og flere danskere turde nu åbent gå mod tyskerne. Kun få danskere deltog aktivt i modstandskampen. Men mange viste deres lede ved besættelsesmagten ved gadeoptøjer, slagsmål med tyskerne, strejker og demonstrationer. I løbet af sommeren bredte urolighederne sig fra by til by. Sabotagen tog til, og i 17 større byer nedlagde alle arbejdet. Der var generalstrejke.
Den tyske gesandt i Danmark på det tidspunkt hed Werner Best. Han blev kaldt til Berlin og fik ordre på at slå modstanden hårdt ned.
Den 28. august 1943 gav han regeringen ordre til at erklære Danmark i undtagelsestilstand.

Folkestrejken på Nørrebro i København, august 1943 Foto: da.wikipidia.org

Det betød bl.a.
Forbud mod strejker og møder
Forbud mod at gå ud om aftenen
Dødsstraf mod sabotage
Pressecensur
Aflevering af skydevåben

Det ville den danske regering ikke gå med til. Så indførte tyskerne militær undtagelsestilstand.

Det betød bl.a.
Den danske hærs våben og krigsmateriel blev beslaglagt af tyskerne
Officerer og soldater blev taget til fange
Kongen var fange på sit slot
Regeringen gik af

Hvert ministerium havde en chef, der tog sig af administrationen. Han kaldtes en departementschef. Da regeringen gik af, overtog alle departementschefer styret af landet. De var ikke politikere og dannede ikke regering, men sørgede for at det danske samfund fungerede til daglig.
Nu var den situation kommet, som jøderne havde frygtet.

WERNER BEST

Werner Best var jurist og SS-officer. Han stod direkte under Hitler og havde titel af rigsbefuldmægtiget. I 1939 var han ansvarlig for drab på jøder og sigøjnere i Polen. I 1940 – 42 var han i Frankrig, hvor han planlagde jødeforfølgelser og deportationer til dødslejrene.
Han kom til Danmark i 1942 som den øverste leder af besættelsesmagten, og stik mod alle forventninger fortsatte han den politik, der hidtil havde været ført i forhold til de danske jøder. Mange mener, det skyldes, at de første tegn på Tysklands sammenbrud havde vist sig. Hvis han medvirkede til, at den fredelige besættelse fortsatte, kunne han ikke dømmes for krigsforbrydelser her i landet.
Men efter optøjerne herhjemme i sommeren 1943 var Best kommet i unåde hos Hitler, som mente at Best ikke havde været hårdhændet nok. Nu hang hans magt i en tynd tråd. Hvis Best kunne løse "jødespørgsmålet", ville han vinde Hitlers gunst og redde sin egen politiske stilling.

Werner Best Foto: politiken.dk

TELEGRAMMET TIL HITLER

Den 8. september sendte Best et telegram til udenrigsministeriet i Berlin, hvori han opfordrede til at handle i forhold til de danske jøder. Danskerne havde nu på grund af undtagelsestilstanden nok at tænke på, så derfor ville deportationen af jøderne sandsynligvis kunne forgå uden for megen opmærksomhed.
I telegrammet stod der bl.a.
"For med et slag at arrestere og borttransportere ca. 6.000 jøder (incl. kvinder og børn) vil de politistyrker, jeg anmodede om at få stillet til rådighed, være påkrævet. De skal næsten udelukkende anvendes i Storkøbenhavn, hvor de fleste jøder bor…Borttransporten bør vel først og fremmest ske af søvejen, hvorfor der i god tid må dirigeres skibe hertil…"

Best havde garderet sin stilling i Berlin, men til gengæld vidste han, at hans stilling i Danmark nu ville blive vanskelig. Men hvis han lod sive ud, at der var noget i gære, kunne han måske begrænse katastrofen, så der ikke blev taget så mange. Så ville han stå sig bedre overfor danskerne.
Hitler modtog telegrammet fra Best – og mange af hans mænd advarede ham om at røre de danske jøder. Fødevareforsyningen til Tyskland risikerede at blive afbrudt af sabotager. Og en hårdere kurs i Danmark ville kræve flere tyske tropper, som kunne gøre mere gavn ved fronten.

Få dage senere kom Hitlers svar: Deportationen af de danske jøder skulle straks gennemføres!
Nazisternes "endelige løsning på jødespørgsmålet" gjaldt ALLE jøder.
Inden længe blev aktionen mod de danske jøder en realitet.

Hovedkilde:
"Et folk på flugt – de danske jøder under Anden Verdenskrig" af Grethe Segal i samarbejde med Daniel Segal, Gyldendals Forlag 1991
Andre kilder:
"Redningen i Danmark - En rapport om de danske jøders redning i 1943" af Harold Flender. Forlaget Baruk 1992.
"Aktionen mod de danske jøder oktober 1943. Flugten til Sverige" af Michael Mogensen. Systeme A/S 2003.

JØDEDOM

"Jøde" betyder "af Juda stamme" (Jehudim på hebræisk) - Det er betegnelsen for de personer, der tilhører eller nedstammer fra det semitiske folk, der i Oldtiden beboede Juda rige.
I forhold til jødisk lov er man jøde, hvis man er født af en jødisk mor, eller hvis man er konverteret.

10 vigtige ting om jødedommen:

1. Gud "Du må ikke have andre guder end mig", hedder det i det første af De ti bud. Gud hedder i den jødiske bibel JHWH - hebraisk har ikke vokaler, og ordet udtales Jahve, som betyder *Jeg er den, jeg er.* Jøderne kalder dog som regel Gud for Adonai, som betyder Herren. I jødedommen ses Herren som den, der har skabt verden og dens liv og udvalgt det israelitiske folk og givet dette folk sin lov.

2. Moses Det Gamle Testamente gør Moses til stifteren af Israels religion. Han er ifølge Det Gamle Testamente født blandt israelitterne i Ægypten, opfostret ved Faraos hof, men drager ud i ørkenen, hvor Jahve åbenbarer sig for ham og pålægger ham at udfri israelitterne. Moses fører israelitterne ud af Ægypten gennem Det Røde Hav. På vej frem mod det forjættede land stiger Moses op på Sinaj bjerget, hvor han modtager Loven som bl.a. indeholder de ti bud.

3. Tora Loven eller Toraen er også betegnelsen for de fem Mosebøger i Det Gamle Testamente. Heri er den jødiske lovs i alt 613 bud. Toraen blev op mod Kristi fødsel genstand for stadige fortolkninger. Toraen og dens fortolkning udgør indtil i dag kernen i jødedommen.

4. Profeter Helt tilbage i Israels ældste tid (omkring år 1000 f.v.t.) optrådte der profeter, som gav orakelsvar. Omkring år 700 f.v.t. optræder der stærke religiøse skikkelser med kritik af sammenblandingen mellem Israels religion og den kanaanæiske frugtbarhedsreligion. Enkelte af disse profeter har efterladt sig skrifter (for eksempel Esajas). I løbet af de næste århundreder optræder der fortsat skriftprofeter. Hos profeterne er kritik af de nuværende tilstande kombineret med visioner af både dom og frelse. Jesus opfattes som en profet.

5. Templet Jøderne i det gamle Israel havde flere helligsteder for dyrkelsen af Jahve. Det første tempel i Jerusalem blev ifølge den bibelske tradition bygget i Jerusalem af kong Salomon i midten af 900-tallet f.v.t. Dette blev i 520-15 f.v.t. afløst af et nyt tempel efter landflygtighedstiden i Babylon. Herodes den Store byggede et nyt og overdådigt tempel fra omkring 19/20 f.v.t. Dette blev ødelagt totalt i år 70 af romerne. Templet var centrum for den israelitisk-jødiske kult.

6. Synagoge Som følge af landflygtighedstiden i 500-tallet f.v.t. udvandrede jødiske grupper til mellemøstlige byer og byer omkring det østlige Middelhav. Nu kom Toraen i centrum, synagoger eller forsamlingsbygninger blev rejst til gudstjenestebrug, hvor loven blev oplæst, og hvor der også kunne undervises i toraens rette fortolkning. Synagogen er stadig jødedommens gudstjenestested.

7. Påske Pesach er jødedommens store fest, som fejres om foråret. Påsken fejres til minde om udfrielsen fra Egypten. Festen indledes påskeaften med et måltid, der symbolsk skal pege på forholdene i Ægypten da israelitterne var slaver, og fortællingen om udfrielsen reciteres ved bordet. Som et vigtigt led i måltidet spises usyret brød (brød bagt uden hævemiddel)

8. Omskærelse En rituel bortoperation af forhuden på det mandlige lem. Dette finder sted på ottendedagen efter drengens fødsel. Baggrunden for denne skik er at finde i Jahves befaling til Abraham om at lade omskærelsen være et pagtstegn. Omskærelsen praktiseres fortsat i jødedommen og er afgørende for den jødiske identitet.

9. Sabbat Det hører ligeledes til jødisk identitet, at sabbatten overholdes. Det er hviledagen, den syvende dag i ugen (= lørdag) I følge jødisk tidsregning begynder sabbatten fredag aften klokken seks og varer til lørdag aften klokken seks. Ligesom Gud hvilede på den syvende dag efter skabelsen, skal mennesket bruge denne dag til hvile og til bøn og læsning i loven. En stor del af Toraen angår regler for sabbattens overholdelse.

10. Israel Israel er navnet på Guds folk. Det er altså både en politisk og national betegnelse - og tillige en religiøs betegnelse. Israel betyder Gud kæmper eller Gud hersker. Israel består i følge traditionen af de 12 stammer, som har navn efter Jakobs 12 sønner. Som stat og folk er Israel udvalgt af Gud. Israel er jødedommens selvbetegnelse. Og det sande Israel bliver da dem, som holder ud i troen på Jahve.

Kilde: Religion.dk/ Kristeligt Dagblad, Jaques Blum, talsmand for Mosaisk Trossamfund, Eva Bøggild journalist og phd. Stud.

Foto: religion.dk

Klezmer

Jødisk musiktradition fra Østeuropa, som var meget populær hos både jøder og kristne helt frem til 2. Verdenskrig. Den blev især brugt til de store bryllupsfester, hvor der kunne komme mere end 1000 gæster. Klezmorim, som musikanterne kaldtes, spillede op til dans i dagevis, og de havde et stort repertoire af traditionelle religiøse melodier, klassiske stykker og tidens populære melodier. Sangene var på hebræisk og jiddisch og afspejlede hverdagslivet (som for de flestes vedkommende bød på stor fattigdom) - men også håbet, drømmene, kærligheden og glæden ved at feste sammen.

Jiddisch

Sprog der minder om tysk, som blev talt af jøderne i Tyskland og Østeuropa. De kaldtes ashkenazi opkaldt efter "Ashkenaz", som er det hebræiske ord for Tyskland, og de var efterkommere af jøder som bosatte sig i Rhindalen i 800-tallet.
Jiddisch består af omkring 80% tysk. Resten er hebræisk, aramæisk og brokker fra det lokale sprog, som f.eks. kunne være polsk, ukrainsk, baltisk eller fra Balkan.
Jiddisch taltes før 2. Verdenskrig af ca. 11 mio. mennesker, umiddelbart efter krigen af ca. 5 mio. og i slutningen af 1990'erne af ca. 3 mio., især i den ældre generation og blandt de ortodokse jøder i Israel.

KLEZMERDUO

Musik der lér med det ene øje, mens det andet græder.

***Henrik Bredholt (*sopransax, dulcimer, fløjte, jødeharpe, vokal)**
***Ann-Mai-Britt Fjord (*harmonika, percussion, vokal**)

Klezmerduo var blandt de første til at genoplive den livsbekræftende jødiske festmusik i Danmark for mere end 25 år siden.

Klezmer har sine rødder i Østeuropa og lever i en evig vekslen mellem inderlighed og ekstase. Musikken er eksotisk men samtidig genkendelig. Iørefaldende melodier går fra det enkle til det virtuose med mange temposkift, nært beslægtet med balkan- og romatraditionen.
Klezmer er musik, der taler til hjertet. Den rummer længsel og smerte, men insisterer samtidig på håbet, glæden, festen og viljen til livet.
Sangene er på jiddisch og hebræisk.

" Gnisterne føg og væggene dansede! Ann-Mai-Britt Fjord og Henrik Bredholt formidlede i et symbiotisk fornemt samspil ikke "bare" klezmermusik i dens væld af nuancer og fusioner. De blotlagde for et begejstret publikum musikkens egentlige sjæl og nerve. En opløftende oplevelse af de sjældne! Sognepræst Ole Skov Thomsen, Ørum Kirke

Klezmerduo spiller langt over 100 koncerter om året herhjemme og i udlandet, hvor de har optrådt i de fleste europæiske lande samt i Israel, USA, Argentina og på Cuba.

Klezmerduo har udgivet 4 CD`er der har fået flere grammy nomineringer og duoen har vundet en førstepris på Verdensmusikfestivalen, DK
Anmelderne skriver:
"Smittende spilleglæde" – "Formidabel teknik" –" Sjælfuldt og sanseligt udtryk"

Læs mere og lyt på www.klezmerduo.dk

KLEZMERDUO / Henrik Bredholt & Ann-Mai-Britt Fjord
Poul Sloths Vej 14 , 8270 Højbjerg , Denmark , tel (+45) 86 194092 , Mobil 50707017
Email: klezmerduo@mail.dk